

JAROSŁAW NARĘKIEWICZ

Uniwersytet Szczeciński

**GLOBALNY KRYZYS GOSPODARCZY
A ROLA KRAJÓW ROZWIJAJĄCYCH SIĘ
W HANDLU MIĘDZYNARODOWYM**

Przemiany w handlu międzynarodowym następują w wyniku oddziaływania bardzo wielu czynników. Mogą one mieć charakter strukturalny (np. długofalowe zmiany w wielkości i strukturze produkcji), koniunkturalny (wahania, a zwłaszcza pogorszenie koniunktury gospodarczej) oraz instytucjonalny (polityka handlowa prowadzona przez poszczególne kraje, ale w coraz większym stopniu również międzynarodowa polityka handlowa).

Jeżeli chodzi o sytuację gospodarczą, to początek XXI wieku okazał się bardzo korzystny dla gospodarki światowej. Niestety, po okresie wyjątkowo dobrej koniunktury w latach 2005–2007 kolejny rok przyniósł spowolnienie tempa wzrostu gospodarczego. Globalny kryzys finansowy rozpoczął się jeszcze w drugiej połowie 2007 roku od załamania na rynku nieruchomości i pojawienia się poważnych zaburzeń w funkcjonowaniu instytucji finansowych w Stanach Zjednoczonych. Perturbacje na rynkach finansowych wystąpiły później także w innych krajach, głównie w tych, w których systemy bankowy i ubezpieczeniowy były najbardziej rozwinięte. Kryzys finansowy na przełomie lat 2008 i 2009 zaczął oddziaływać na realną sferę gospodarki, a to z kolei zmusiło rządy wielu państw do coraz silniejszego zaangażowania się w procesy gospodarcze. Działania te okazały się jednak mało skuteczne i w 2009 roku nastąpił spadek produktu krajowego brutto w całej gospodarce światowej. Wzrost światowej produkcji w 2010 roku daje co prawda podstawy do umiarkowa-

nego optymizmu, ale trudno obecnie uznać, że poważne problemy gospodarcze i finansowe zostały całkowicie rozwiązane.

Wspomniane zjawiska nie mogły pozostać bez wpływu na handel międzynarodowy. Po pierwsze, pojawiła realna groźba powrotu (przynajmniej w pewnym zakresie) do protekcjonizmu w międzynarodowych stosunkach handlowych. Po drugie, należało oczekiwać wyraźnego spadku międzynarodowych obrotów towarowych, ze względu na wspomniany spadek aktywności gospodarczej (produkcji przemysłowej).

Celem artykułu jest próba oceny przekształceń zachodzących w handlu międzynarodowym w pierwszej dekadzie XXI wieku, ze szczególnym uwzględnieniem zmian w strukturze geograficznej (regionalnej) światowego eksportu i pozycji krajów rozwijających się, wywołanych kryzysem finansowo-gospodarczym w latach 2008–2009.

1. Tendencje rozwoju wymiany międzynarodowej w pierwszej dekadzie XXI wieku

Już pod koniec XX wieku można było zaobserwować znaczne przyspieszenie tempa wzrostu handlu międzynarodowego. Wśród przyczyn, które doprowadziły do ekspansji handlu światowego, należy szczególnie wyróżnić liberalizację handlu międzynarodowego dokonaną w ramach GATT/WTO, powstawanie coraz większej liczby ugrupowań integracyjnych, przyspieszenie postępu technicznego oraz zwiększenie aktywności korporacji transnarodowych. To dzięki zagranicznym inwestycjom bezpośrednim i przenoszeniu produkcji do krajów o niższych kosztach wytwarzania możliwa stała się fragmentaryzacja produkcji, czemu towarzyszył zwiększony przepływ materiałów, części i komponentów¹.

Początek XXI wieku nie był najlepszy dla handlu światowego, ponieważ w 2001 roku światowy eksport w ujęciu wartościowym spadł² – w porównaniu z poprzednim rokiem – o 4%. Za podstawową przyczynę tego zjawiska należy uznać ogólne spowolnienie wzrostu gospodarki światowej, a przede wszystkim Stanów Zjednoczonych. Innym, ważnym wydarzeniem o negatywnych skut-

¹ Por. *Międzynarodowe stosunki gospodarcze. Wybrane zagadnienia*, red. J. Dudziński, H. Nankonieczna-Kisiel, Wydawnictwo Zachodniopomorskiej Szkoły Biznesu, Szczecin 2007, s. 55–56; E. Czarny, K. Śledziewska, *Zmiany w światowym handlu w latach 1950–2004*, „Bank i Kredyt” 2007, nr 4, s. 71.

² Por. *International Trade Statistics 2010*, WTO, Geneva 2010, s. 175.

kach w sferze wymiany międzynarodowej był atak terrorystyczny na Nowy Jork i Waszyngton 11 września 2001 roku³. Jednak po tym spadku eksportu światowego sytuacja dość szybko uległa poprawie i w 2002 roku wzrósł on o 4,8%, a następnym roku aż o 16,9%⁴. Dzięki utrzymującemu się ożywieniu w gospodarce amerykańskiej, poprawie sytuacji gospodarczej w Japonii i bardzo wysokiej dynamice rozwoju niektórych krajów azjatyckich (przede wszystkim Chin) tendencja ta nie uległa zmianie także przez kilka kolejnych lat. Wzrost aktywności ekonomicznej w strefie euro i przyspieszenie tempa wzrostu gospodarczego w nowych krajach członkowskich Unii Europejskiej również przyczyniły się do poprawy stanu gospodarki światowej. Lata 2003–2007 okazały się więc bardzo dobre z punktu widzenia światowej koniunktury gospodarczej oraz tempa wzrostu obrotów handlu światowego.

Jak wspomniano, kryzys finansowo-gospodarczy przyniósł znaczne obniżenie tempa wzrostu gospodarki globalnej w 2008 roku, a w następnym roku nawet spadek wolumenu produkcji przemysłowej oraz PKB zarówno w skali całego świata (o 2,4%), jak i praktycznie wszystkich krajów rozwiniętych gospodarczo. Warto podkreślić fakt, że 2009 rok okazał się wyjątkowo niekorzystny również dla handlu międzynarodowego. Wolumen eksportu światowego obniżył się o 12,0%, a jego wartość aż o 23,0%, czyli był to najgłębszy spadek od zakończenia drugiej wojny światowej (por. tabelę 1). Jednak w następnym, 2010 roku, sytuacja się poprawiła, a światowy eksport wyraźnie wzrósł zarówno w ujęciu wolumenowym, jak i wartościowym (odpowiednio o 14,5% i 22,0%).

Prognozy Światowej Organizacji Handlu (WTO) na 2011 rok również nie są najgorsze, gdyż oczekiwany jest wzrost światowego eksportu w ujęciu realnym⁵ o 6,0–6,5%. Zapewne wiąże się to z poprawą globalnej koniunktury gospodarczej, czego odzwierciedleniem jest dość wysokie, bo wynoszące 3,6%, tempo wzrostu PKB w skali gospodarki światowej osiągnięte w 2010 roku⁶.

---

³ Jego konsekwencją było m.in. ograniczenie ruchu pasażerskiego i towarowego, które przyniosło niewątpliwie straty nie tylko światowemu przemysłowi turystycznemu, ale również producentom korzystającym z dostaw zagranicznych, zwłaszcza w systemie *just-in-time*. Szerzej na ten temat zob. *Zagraniczna polityka gospodarcza Polski 2001–2002. Raport roczny*, IKCHZ, Warszawa 2002, s. 19–20.

⁴ Dane WTO w cenach bieżących. W cenach stałych przyrost nie był już tak duży, wynosił bowiem odpowiednio 3,5% i 5,2%.

⁵ Por. *World Trade 2010, Prospects for 2011*, Press Release, WTO, 7 April 2011.

⁶ Dane WTO według rynkowych kursów walut. Z kolei zgodnie z danymi MFW (według parytetu siły nabywczej) tempo wzrostu światowego PKB w 2010 r. wyniosło 5%, a w 2011 r. (prognoza) ma wynieść 4,4%. Por. *World Economic Outlook*, IMF, April 2011, s. 2.

Tabela 1

Roczne tempo wzrostu światowego eksportu i produktu krajowego brutto
w latach 2005–2010 (%)

Wyszczególnienie	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Eksport (ceny stałe)	6,5	8,3	6,2	2,2	-12,0	14,5
Eksport (ceny bieżące, USD)	13,9	15,6	15,6	15,1	-23,0	22,0
Produkt krajowy brutto	3,3	3,7	3,8	1,4	-2,4	3,6

Źródło: *World Trade Report 2011*. WTO, Geneva 2011; *International Trade Statistics 2009*, WTO, Geneva 2009.

Mimo dobrych wyników handlu międzynarodowego w 2010 roku nie udało się jeszcze odbudować światowego eksportu do poziomu sprzed kryzysu. Warto zauważyć, że jedynie w wypadku krajów rozwijających się stało się to możliwe (por. tabelę 2). Wartość eksportu krajów rozwiniętych gospodarczo obniżyła się w latach 2008–2010 z 9 092 do 8 217 mld USD, co oznacza spadek o 9,6%, a krajów transformacji gospodarczej z 740 do 617 mld USD, co z kolei w ujęciu względnym oznacza spadek jeszcze głębszy, bo wynoszący aż 16,6%. Widać więc, że choć kryzys zaszkodził krajom rozwijającym się, to jednak przynajmniej pod względem wyników w eksporcie zniosły go one znacznie lepiej niż kraje rozwinięte gospodarczo i kraje transformacji gospodarczej⁷.

Za godne uwagi można również uznać to, że w latach 2000–2010 eksport krajów rozwijających się cechował się bardzo wysoką dynamiką, znacznie wyższą w porównaniu z krajami rozwiniętymi i niewiele niższą (i to tylko w ujęciu nominalnym) niż w krajach transformacji gospodarczej⁸.

⁷ W artykule wykorzystano podział krajów na trzy główne grupy (regiony ekonomiczne) stowarzyszone przez Konferencję Narodów Zjednoczonych do spraw Handlu i Rozwoju (UNCTAD). Oczywiście, w literaturze i w publikacjach statystycznych spotyka się także inne klasyfikacje i wykazy krajów (gospodarek), które mogą się od siebie różnić. Problemem jest brak jednoznacznych i powszechnie akceptowanych kryteriów, od których zależy zaliczenie konkretnego kraju do danej grupy, dlatego zabieg ten ma dość często charakter uznaniowy. Samo pojęcie *kraje rozwijające się* napotyka poważne trudności w zdefiniowaniu, a podział krajów rozwijających się na poszczególne kategorie również może budzić wątpliwości. Szerzej na ten temat zob. *Kraje rozwijające się w stosunkach międzynarodowych*, red. P. Deszczyński, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Bankowej, Poznań 2010; J. Narętkiewicz, *W kwestii klasyfikacji krajów w handlu międzynarodowym*, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego nr 432, Szczecin 2007.

⁸ Według danych UNCTAD w okresie kryzysu finansowo-gospodarczego kraje rozwijające się wypadły jeszcze lepiej, ponieważ średnie roczne tempo wzrostu ich eksportu (w ujęciu wartościowym) w latach 2007–2010 wyniosło 3,4%, natomiast dla krajów transformacji gospodarczej i rozwiniętych było ujemne (odpowiednio -0,9% i -2,3%).

Tabela 2

Światowy eksport towarów według głównych grup krajów w latach 2000–2010

Wyszczególnienie	2000	2002	2004	2006	2008	2009	2010
	Świat						
Eksport (mld USD)	6449	6480	9188	12130	16120	12483	15230
Dynamika eksportu (ceny bieżące, 2000 = 100)	100	100,5	142,5	188,1	249,9	193,5	236,1
Dynamika eksportu (ceny stałe, 2000 = 100)	100	104,4	122,8	142,3	154,5	133,9	152,7
Kraje rozwinięte gospodarczo							
Eksport (mld USD)	4238	4253	5799	7134	9092	7055	8217
Dynamika eksportu (ceny bieżące, 2000 = 100)	100	100,4	136,8	168,3	214,6	166,5	193,9
Dynamika eksportu (ceny stałe, 2000 = 100)	100	101,9	114,1	129,9	138,5	117,7	132,5
Kraje rozwijające się							
Eksport (mld USD)	2056	2064	3107	4540	6298	4950	6396
Dynamika eksportu (ceny bieżące, 2000 = 100)	100	100,4	151,1	220,8	305,8	240,8	311,1
Dynamika eksportu (ceny stałe, 2000 = 100)	100	109,1	141,9	172,0	193,0	173,3	202,1
Kraje transformacji gospodarczej							
Eksport (mld USD)	155	163	282	456	740	479	617
Dynamika eksportu (ceny bieżące, 2000 = 100)	100	105,6	182,7	295,1	476,3	307,6	397,1
Dynamika eksportu (ceny stałe, 2000 = 100)	100	114,5	138,0	148,9	162,4	139,2	155,5

Źródło: baza danych statystycznych UNCTAD, <http://unctadstat.unctad.org>, lipiec 2011.

2. Pozycja krajów rozwijających się w handlu międzynarodowym

Po drugiej wojnie światowej w strukturze światowych obrotów towarowych – w układzie grup krajów (regionów ekonomicznych) – przez wiele lat nie zachodziły poważniejsze zmiany. W zasadzie cały czas dominującą rolę odgrywały kraje rozwinięte gospodarczo, które eksportowały (i nadal eksportują) przede wszystkim wyroby o wysokim stopniu przetworzenia. W poszczególnych latach przypadało na nie od 60% do 70% światowego eksportu (średnio około dwóch trzecich)⁹. W pierwszej dekadzie XXI wieku, a zwłaszcza od 2003 roku, udział tej

⁹ Por. *Międzynarodowe stosunki gospodarcze...*, s. 59–60.

grupy krajów stopniowo się obniżał, przy czym w 2010 roku wyniósł tylko 54% (por. tabelę 3).

Tabela 3

Handel światowy według głównych grup krajów w latach 2000–2010 (%)

Grupa krajów	2000	2002	2004	2006	2008	2009	2010
	Eksport						
Kraje rozwinięte gospodarczo	65,7	65,6	63,1	58,8	56,4	56,5	54,0
Kraje rozwijające się	31,9	31,9	33,8	37,4	39,0	39,7	42,0
Kraje transformacji gospodarczej	2,4	2,5	3,1	3,8	4,6	3,8	4,0
Świat ogółem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Import							
Kraje rozwinięte gospodarczo	69,6	68,9	67,1	64,9	61,5	60,2	57,9
Kraje rozwijające się	28,8	29,0	30,6	32,3	34,8	36,6	38,9
Kraje transformacji gospodarczej	1,6	2,1	2,3	2,8	3,7	3,2	3,2
Świat ogółem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Źródło: jak pod tabelą 2.

Drugą, ważną grupę tworzą kraje rozwijające się, które z kolei (z wyjątkiem krajów nowo uprzemysłowionych od lat sześćdziesiątych XX wieku, a w późniejszym okresie także Chin) specjalizowały się w eksporcie surowcowo-rolnym. Ich udział kształtował się (do 2002 roku) w przedziale 25–32%, ale w następnych latach zaczął szybko rosnąć (kosztem krajów rozwiniętych), osiągając w 2010 roku aż 42%. Przez wiele lat wzrost (lub spadek) znaczenia tej grupy krajów tradycyjnie był dość mocno związany ze wzrostem (lub spadkiem) cen surowców oraz żywności, ale współcześnie zależy on od znacznie większej liczby czynników. Nie można więc wykluczyć, że w niedalekiej przyszłości obie grupy krajów mogą mieć bardzo podobny udział w eksporcie światowym. Po stronie importu kraje rozwijające się również znacznie poprawiły swoją pozycję, choć w tym wypadku jednak ich dystans do krajów rozwiniętych pozostał nieco większy.

Stosunkowo niewielkie znaczenie w handlu międzynarodowym mają kraje transformacji gospodarczej, wśród których niewątpliwie główną rolę odgrywa Rosja. Udział tej grupy wykazywał w latach 2000–2008 tendencję rosnącą (przykładowo w eksporcie światowym zanotowała ona wzrost z 2,4% do 4,6%), ale później, czyli w okresie światowego kryzysu gospodarczego, nieco się obniżył.

Wysokie tempo wzrostu cen ropy naftowej oraz metali nieżelaznych (boom surowcowy z lat 2004–2007) i szybko rosnący popyt w okresie bardzo dobrej koniunktury gospodarczej znalazły początkowo odzwierciedlenie w zwiększeniu udziału w światowym eksporcie przede wszystkim krajów naftowych i krajów najslabiej rozwiniętych (por. tabelę 4), przy czym w wypadku tej ostatniej grupy przez cały czas jest on bardzo niski (około 1%). Kraje naftowe są ponadto jedyną z wymienionych kategorii, których pozycja w 2010 roku w porównaniu z sytuacją sprzed światowego kryzysu finansowo-gospodarczego uległa pogorszeniu – zapewne wskutek znacznego spadku cen ropy naftowej.

Z kolei kraje nowo uprzemysłowione, które specjalizują się w eksporcie wyrobów przetworzonych, w latach 2001–2010 w zasadzie nie zyskały na znaczeniu. Spośród głównych eksporterów wyrobów przetworzonych wyraźnie wzrósł udział Chin. To przede wszystkim bardzo wysoka dynamika wolumenu eksportu tego kraju przyczyniła się do poprawy pozycji wszystkich krajów rozwijających się. Po wyłączeniu z tej grupy Chin (por. tabelę 4) wzrost udziału wszystkich pozostałych krajów rozwijających się w światowym eksporcie nie jest już tak duży (z 28,0% w 2000 roku do 31,6% w 2010 roku).

Tabela 4

Udział wybranych grup i kategorii krajów rozwijających się w eksporcie światowym w latach 2000–2010 (%)

Grupy krajów	2000	2002	2004	2006	2008	2009	2010
Kraje rozwijające się, w tym	31,9	31,9	33,8	37,4	39,0	39,7	42,0
kraje rozwijające się bez Chin	28,0	26,8	27,4	29,4	30,2	30,0	31,6
kraje nowo uprzemysłowione ^a	14,5	13,5	13,3	13,0	12,1	13,0	13,7
główni eksporterzy wyrobów przetworzonych ^b	19,3	19,5	20,6	21,8	21,6	23,9	24,7
kraje naftowe ^c	4,9	4,4	5,2	6,8	8,1	6,8	7,3
kraje najslabiej rozwinięte ^d	0,6	0,6	0,7	0,9	1,1	1,0	1,0

^a Korea Południowa, Singapur, Hongkong, Tajwan (pierwsza generacja) oraz Tajlandia, Indonezja, Maleszja, Filipiny (druga generacja).

^b Meksyk, Korea Południowa, Singapur, Hongkong, Tajwan, Tajlandia, Maleszja i Chiny.

^c kraje, w których eksporcie dominujący udział mają ropa naftowa i gaz ziemny.

^d 49 krajów o najniższym poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego.

Źródło: jak pod tabelą 2.

Z pewnością na zmianę udziału krajów rozwijających się w światowym eksporcie w pierwszej dekadzie XXI wieku miały wpływ relacje cenowe¹⁰. Co prawda, ogólne wskaźniki cen dla tego regionu kształtowały się w latach 2000–2010 dość korzystnie (zwłaszcza w porównaniu z krajami rozwiniętymi gospodarczo), ale nie aż tak, jak to miało miejsce w krajach transformacji gospodarczej (por. tabelę 5). Kraje rozwijające nie skorzystały z boomu surowcowego w takim samym stopniu, jak kraje transformacji gospodarczej, ponieważ tworzą zbiorowość dużo bardziej zróżnicowaną. Kraje transformacji gospodarczej mają zbliżony (i wysoki) udział surowców, w tym głównie paliw, w ich łącznym wywozie, natomiast wśród krajów rozwijających się jest oczywiście grupa państw naftowych i eksporterów innych surowców oraz żywności, ale najważniejszą rolę odgrywają, o czym już wspomniano, kraje specjalizujące się w eksporcie wyrobów przetworzonych (np. Chiny, kraje nowo uprzemysłowione).

Tabela 5

Wskaźniki dynamiki cen^a według grup krajów w latach 2000–2010
(2000 = 100, na bazie USD)

Wyszczególnienie	2000	2002	2004	2006	2008	2009	2010
	Kraje rozwijające się						
Ceny eksportowe	100	92,1	106,5	128,4	158,4	139,1	153,9
Ceny importowe	100	94,4	108,2	122,8	149,2	133,8	144,6
Terms of trade	100	97,5	98,4	104,6	106,2	103,9	106,5
Kraje rozwinięte gospodarczo							
Ceny eksportowe	100	98,5	120,0	129,6	154,9	141,5	146,3
Ceny importowe	100	96,4	116,7	129,9	157,8	138,6	146,5
Terms of trade	100	102,2	128,8	99,8	98,1	102,1	99,9
Kraje transformacji gospodarczej							
Ceny eksportowe	100	92,1	132,4	198,2	293,3	220,9	255,3
Ceny importowe	100	96,8	113,3	129,5	154,1	143,5	149,4
Terms of trade	100	95,2	116,8	153,0	190,4	154,0	170,9

^a Wskaźniki *unit value* na bazie USD.

Źródło: jak pod tabelą 2.

¹⁰ Szerzej na ten temat zob. J. Dudziński, *Boom surowcowy obecnej dekady. Cechy, przyczyny, skutki*, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego nr 553, Szczecin 2009.

Omawiane zjawiska znajdują częściowo odzwierciedlenie także w strukturze światowego eksportu z uwzględnieniem podziału na główne regiony geograficzne (por. tabelę 6).

Wśród krajów rozwijających się najważniejszą rolę odgrywają kraje położone w Azji. Jest to całkowicie zrozumiałe, ponieważ w Azji leżą nie tylko Chiny, czyli obecnie lider wśród krajów rozwijających się, ale także wszystkie kraje zaliczane do nowo uprzemysłowionych. Azja stała się więc, podobnie jak Europa, światową lokomotywą eksportu, o zbliżonym do europejskiego udziale w handlu międzynarodowym.

Tabela 6

Udział krajów rozwijających się w eksporcie światowym według regionów geograficznych w latach 2000–2010 (%)

Region geograficzny	2000	2002	2004	2006	2008	2009	2010
Afryka	2,32	2,21	2,53	3,07	3,52	3,15	3,31
Ameryka, w tym	5,68	5,48	5,22	5,69	5,59	5,51	5,73
Ameryka Południowa	2,55	2,48	2,70	3,14	3,35	3,27	3,40
Azja	23,81	24,09	25,99	28,60	29,83	30,93	32,89
Oceania	0,08	0,07	0,07	0,06	0,06	0,06	0,06

Źródło: jak pod tabelą 2.

Kraje rozwijające się, zaliczane do innych niż Azja regionów, nie odgrywają już tak dużej roli w eksporcie światowym. Wprawdzie udział Afryki i Ameryki Południowej w latach 2000–2010 nieco wzrósł, ale nadal jest on na dość niskim poziomie (w 2010 roku odpowiednio 3,3% i 3,4%).

Na czele listy największych eksporterów towarów wśród krajów rozwijających się od prawie dwudziestu lat znajdują Chiny, które od niedawna są największym, światowym eksporterem (w 2009 roku wyprzedziły Niemcy). W latach 2000–2010 przewaga Chin nad pozostałymi krajami rozwijającymi się wyraźnie wzrosła. Przykładowo, jeszcze w połowie lat 90. XX wieku udziały Chin i Korei Południowej w światowym eksporcie były do siebie bardzo zbliżone, a obecnie przewaga Chin jest trzykrotna. W roku 2010 na Chiny przypadało 10,4% światowego eksportu, a na Koreę Południową tylko 3,2% (por. tabelę 7).

Tabela 7

Udział wybranych krajów rozwijających w eksporcie światowym
w latach 2000–2010 (%)

2000		2004		2008		2010	
kraj	udział	kraj	udział	kraj	udział	kraj	udział
Chiny	3,86	Chiny	6,46	Chiny	8,86	Chiny	10,36
Korea Południowa	2,67	Korea Południowa	2,76	Korea Południowa	2,62	Korea Południowa	3,06
Meksyk	2,58	Meksyk	2,06	Arabia Saudyjska	1,94	Meksyk	1,96
Tajwan	2,29	Tajwan	1,89	Meksyk	1,81	Tajwan	1,80
Malezja	1,52	Malezja	1,38	Tajwan	1,58	Arabia Saudyjska	1,67
Arabia Saudyjska	1,22	Arabia Saudyjska	1,37	Malezja	1,30	Indie	1,42
Tajlandia	1,07	Brazylia	1,05	Brazylia	1,23	Brazylia	1,32
Indonezja	1,01	Tajlandia	1,05	Indie	1,21	Malezja	1,31
Brazylia	0,89	Indie	0,83	Tajlandia	1,09	Tajlandia	1,28
Indie	0,66	Indonezja	0,78	Indonezja	0,87	Indonezja	1,03

Źródło: jak pod tabelą 2.

Analizując wyniki osiągnięte przez pozostałych eksporterów zaliczanych do krajów rozwijających się, warto podkreślić systematyczny wzrost udziału w handlu światowym takich krajów, jak Brazylia i Indie. W następstwie globalnego kryzysu gospodarczego to właśnie Chiny, Brazylia i Indie zaczęły odgrywać rolę światowych lokomotyw wzrostu gospodarczego¹¹. Kraje te (wspólnie z Rosją) tworzą grupę popularnie określaną akronimem BRIC¹², a ponadto są członkami grupy skupiającej dwadzieścia największych gospodarek świata, czyli G-20.

Wśród eksporterów zaliczanych do krajów rozwijających się i jednocześnie członków grupy G-20 należy wyróżnić Meksyk, Indonezję i Arabię Saudyjską. Z gospodarek spoza grupy G-20 liczącą się pozycję w handlu międzynarodowym zajmują Tajwan, Tajlandia i Malezja. Warto podkreślić, że w okresie kryzysu finansowo-gospodarczego zwiększył się udział w eksporcie światowym większo-

¹¹ Por. *Koniunktura gospodarcza świata i Polski w latach 2009–2012*, IBRKK, Warszawa 2011, s. 14–15; *Trade and Development Report 2010*, UNCTAD, New York–Geneva, 2010, s. 108.

¹² Według Międzynarodowego Funduszu Walutowego kraje BRIC z reguły zalicza się do grupy krajów rozwijających się i o gospodarkach wschodzących (rynków wschodzących). W klasyfikacji stosowanej przez UNCTAD Rosja, jak wspomniano, zaliczana jest do krajów transformacji gospodarczej. W roku 2010 udział krajów BRIC w światowym eksporcie wyniósł prawie 16%.

ści (z wymienionych w tabeli 7) krajów rozwijających, a tylko w nielicznych wypadkach (Arabia Saudyjska) uległ obniżeniu.

Uwagi końcowe

W pierwszej dekadzie XXI wieku systematycznie rosła rola krajów rozwijających się w handlu międzynarodowym. Tendencja ta nie uległa odwróceniu nawet w okresie i w następstwie globalnego kryzysu gospodarczego. Kraje rozwijające się niewątpliwie odczuły jego skutki, a obroty realizowane przez nie ze swoimi partnerami w 2009 roku wyraźnie spadły. Spadek ten nie był jednak aż tak głęboki jak w krajach rozwiniętych gospodarczo i transformacji gospodarczej, a ponadto – jako jedynej z trzech głównych grup krajów – udało im się stosunkowo szybko ponownie osiągnąć dobre wyniki i przekroczyć poziom eksportu sprzed kryzysu. Dynamiczne gospodarki, takie jak Chiny, Indie, Brazylia i Meksyk, wzmocniły swój potencjał i wzrosła ich rola w gospodarce światowej (także w wymiarze politycznym).

Trudno ocenić, czy możliwe jest, aby w ciągu najbliższych lat udział krajów rozwijających się w handlu światowym przekroczył analogiczny wskaźnik dla krajów rozwiniętych gospodarczo, choć brzmi to całkiem prawdopodobnie. Zależy to jednak od wielu trudnych do przewidzenia czynników, takich jak na przykład globalna koniunktura gospodarcza, kierunki ruchu cen na rynku międzynarodowym, sytuacja gospodarcza i budżetowa Stanów Zjednoczonych, wyniki gospodarcze krajów należących do Unii Europejskiej, w tym zwłaszcza funkcjonowanie strefy euro. Należy jednak pamiętać, że kraje rozwijające się nie są już (tak jak jeszcze kilkadziesiąt lat temu) eksporterami przede wszystkim dóbr podstawowych. Obecnie specjalizują się głównie w dostarczaniu na rynek międzynarodowy wyrobów przetworzonych i to dzięki temu budują swoją potęgę eksportową.

Literatura

- Czarny E., Śledziwska K., *Zmiany w światowym handlu w latach 1950–2004*, „Bank i Kredyt” 2007.
- Dudziński J., *Boom surowcowy obecnej dekady. Cechy, przyczyny, skutki*, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego nr 553, Szczecin 2009.

- International Trade Statistics 2009*, WTO, Geneva 2009.
- International Trade Statistics 2010*, WTO, Geneva 2010.
- Koniunktura gospodarcza świata i Polski w latach 2009–2012*, IBRKK, Warszawa 2011.
- Kraje rozwijające się w stosunkach międzynarodowych*, red. P. Deszczyński, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Bankowej, Poznań 2010.
- Międzynarodowe stosunki gospodarcze. Wybrane zagadnienia*, red. J. Dudziński, H. Nankonieczna-Kisiel, Wyd. Zachodniopomorskiej Szkoły Biznesu, Szczecin 2007.
- Narętkiewicz J., *W kwestii klasyfikacji krajów w handlu międzynarodowym*, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego nr 432, Szczecin 2007.
- Trade and Development Report 2010*, UNCTAD, New York–Geneva, 2010.
- World Economic Outlook*, IMF, April 2011.
- World Trade 2010, Prospects for 2011*, Press Release, WTO, 7 April 2011.
- World Trade Report 2011*. WTO, Geneva 2011.
- Zagraniczna polityka gospodarcza Polski 2001–2002. Raport roczny*, IKCHZ, Warszawa 2002.

THE GLOBAL ECONOMIC CRISES AND THE ROLE OF DEVELOPING COUNTRIES IN INTERNATIONAL TRADE

Summary

There have been essential changes in international trade during last years, which affected also its structure. Developing countries, such as China, India or Brazil are playing more and more important role in world export. The changes in international trade are taking place under the influence of many factors which include fluctuation in global economic situation.

The paper presents changes in international trade structure in the first decade of the XXI century, with particular emphasis put on the period of global crises (2008–2009) and its results. The special attention has been paid to the growing role of developing countries in international trade (especially in world export) in the last ten years. The rates reached by developing countries in the period of financial and economic crises were far more better than those of developed and transition countries and the position of the developing countries in world export has improved.

Translated by Jarosław Narętkiewicz